

Oblik državnog uređenja Bosne i Hercegovine po Cutileirovom planu (18. ožujka 1992.) međunarodne zajednice¹

SAŠA MRDULJAŠ

Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar" - Centar Split

Tijekom završne faze raspada Jugoslavije, u okolnostima koje vode državnom osamostaljenju njenih republika i koje u bitnome označava srpska velikodržavna agresija na Hrvatsku, dolazi i do konačne kristalizacije političkih ciljeva triju bosansko-hercegovačkih naroda. Tako krajem 1991. Srbi pristaju uz opciju stvaranja srpske državne tvorevine na dvije trećine bosansko-hercegovačkog teritorija s perspektivom njenog priključenja Srbiji. Nasuprot tome, druga se dva naroda zalažu za neovisnost BiH. No, dok je Hrvati vide kao složenu (kon)federativnu državu triju nacionalno-teritorijalnih jedinica, pri čemu bi hrvatska jedinica zauzimala oko trećine njena teritorija, Muslimani/Bošnjaci teže transformaciji BiH u unitarnu tvorevinu. Takvu koja bi u uvjetima, skoro očekivane muslimanske/bošnjačke apsolutne brojčane nadmoći faktično funkcionirala kao muslimanska/bošnjačka nacionalna država. S ciljem usuglašavanja političkih ciljeva triju bosansko-hercegovačkih naroda i harmonizacije njihovih međusobnih odnosa međunarodna je zajednica početkom 1992. otpočela svoj direktan angažman u BiH u sklopu kojeg je oblikovan i međunarodni/Cutileirov plan njenog unutrašnjeg uređenja. Riječ je bila o jedinom planu međunarodne zajednice koji je kreiran u ozračju koje nije bilo određeno ratnim prilikama (travanj 1992 – studeni 1995.) te traumatičnim iskustvima koja determiniraju bosansko-hercegovačku postratnu političku zbilju. Stoga je međunarodna zajednica prilikom kreacije Cutileirovog plana bila u mogućnosti u znatno većoj mjeri uvažiti i ustavno određenje (Socijalističke Republike) BiH, po kojem je ista imala biti državom triju konstitutivnih, suverenih i jednakopravnih naroda (Hrvata, Srba, Muslimana/ Bošnjaka) i djelovati na rješenju koje bi se temeljilo na etički opravdanom principu podjednako uvažavanja i zakidanja triju bosansko-hercegovačkih naroda. Sve u svemu, djelovanje u takvim okolnostima dovelo je međunarodnu zajednicu na pozicije da kreira i podrži plan po kojem je u interesu harmonizacije međunacionalnih odnosa BiH imala funkcionirati, kako iz analize sadržaja samog plana proizlazi – kao izrazito integrirana konfederativna tvorevina.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, Hrvati, Srbi, Muslimani/Bošnjaci, međunarodna zajednica, Cutileirov plan, konfederacija

¹ Ovaj članak izrađen je u okviru znanstveno-istraživačkog projekta „Hrvatski identitet i multikulturalnost Mediterana u doba globalizacije“ – šifra: 194-1941560-1546

1. Uvod: Okolnosti raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije

Tijekom osamdesetih godina prošlog stoljeća glavno političko pitanje unutar Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) bilo je pitanje (redefinicije) oblika njenog državnog uređenja. Dok je srbijansko partijsko rukovodstvo težilo prema unitarizaciji i centralizaciji Jugoslavije, politička vodstva „nesrpskih“ republika/naroda inzistirala su na očuvanju postojećeg stanja ili na dodatnom jačanju (kon)federalističkih značajki zajedničke države.

Nakon što se u užoj Srbiji 1987. etablirala nova vladajuća garnitura sa Slobodanom Miloševićem na čelu, koja otpočinje sa izvaninstitucionalnim, manipulativnim i nasilnim nametanjem vlastitih htijenja te koja uspijeva podrediti Vojvodinu, Kosovo i Crnu Goru, problematika državnog uređenja Jugoslavije otpočinje usmjeravati jugoslavensko društvo u pravcu krajnje zaoštrenih političkih odnosa. Taj će se razvoj osobito snažno očitovati poslije raspada Saveza komunista Jugoslavije u siječnju 1990., izazvanog pokušajem srbijanskog rukovodstva za stjecanjem kontrole nad tom institucijom posredstvom koje je htjelo olakšati realizaciju vlastitih ciljeva, odnosno nakon što tijekom iste godine u „nesrpskim“ republikama, poslije demokratski provedenih izbora, vlast preuzmu nove političke strukture. Za razliku od prethodnih, one su, naročito u Sloveniji i Hrvatskoj zauzele otvorene konfederalističke pozicije oštro se suprotstavljajući srbijanskim zahtjevima.

U okolnostima određenim radikalnom političkom podvojenošću, neravnotežom snaga očitovanom u činjenici da je uz srbijansko rukovodstvo pristajala srbizirana Jugoslavenska narodna armija (JNA) kao i spremnosti srbijanskog i armijskog vrha da nasilno ostvare vlastite ciljeve – mogućnosti za kompromisno rješenje temeljne problematike jugoslavenskog društva gotovo i nije bilo. S tim u vezi, nakon procjene kako vlastite ciljeve neće moći ostvariti na miran način, srbijansko i armijsko rukovodstvo otpočinju pripreme za njihovu oružanu realizaciju. Uz ostalo, one su uključivale oduzimanje oružja teritorijalnim obranama „nesrpskih“ republika te temeljito naoružavanje srpskog stanovništva izvan Srbije. Pored toga, od same uspostave demokratski izabrane vlasti u Hrvatskoj, konstituirane od strane Hrvatske demokratske zajednice (HDZ), poticano je teritorijalno izdvajanje dijela srpskog stanovništva unutar te republike, predvođenog Srpskom demokratskom strankom (SDS). Pri

tome se srpskom življu pružala podrška u lokalnim sukobima s hrvatskom vlašću.

Otvorena agresija na Sloveniju, a zatim i na Hrvatsku uslijedit će nakon što početkom ljeta 1991. spomenute republike proglase svoju neovisnost. No, dok je napad na Sloveniju neuspješno okončan već kroz nekoliko dana, nakon čega pred tom republikom više nije bilo ozbiljnijih prepreka na putu k potpunoj državnoj samostalnosti, agresija na Hrvatsku dovodi do izbijanja izrazito snažnog ratnog sukoba.

Izbijanje agresije dolazi i do intenzivnog uključivanja međunarodne zajednice u jugoslavenska politička zbivanja, usmjerenog na obustavljanje ratnih sukoba i na iznalazak političkih rješenja putem kojih bi se uspostavljeni mir održao. U interesu ostvarenju tih ciljeva, međunarodna je zajednica početkom rujna 1991. utemeljila i Međunarodnu konferenciju o (bivšoj) Jugoslaviji. Unutar njenih okvira kreirala je te od početka listopada do početka studenog nudila na prihvaćanje vlastiti model njenog unutrašnjeg preuređenja po kojem se trebala transformirati u svojevrsnu južnoslavensku zajednicu neovisnih država (*Nacrt Konvencije Konferencije o miru u Jugoslaviji / Carringtonov plan*). No, nakon što u studenom Srbija i Crna Gora definitivno odbiju takvu mogućnost te nakon što krajem istog mjeseca Arbitražna komisija Konferencije o Jugoslaviji zaključi da se Jugoslavija „nalazi u procesu raspada“ međunarodna zajednica krajem prosinca iskazuje spremnost za priznanjem pune državne neovisnosti onih jugoslavenskih republika koje ga zatraže. Time su stvoreni uvjeti za međunarodno priznanje samostalnosti Slovenije, Hrvatske i BiH, do čega dolazi početkom 1992. te naknadno i Makedonije.

S druge pak strane, međunarodno je posredovanje imalo svog značaja i za obustavu ratnih djelovanja. Prvo u Sloveniji a naknadno i u Hrvatskoj. Naime, uz međunarodnu asistenciju početkom su siječnja 1992., potpisivanjem, kako će se pokazati relativno stabilnog primirja privremeno okončani ratni sukobi u toj republici. No, do tada su agresorske snage uspjele okupirati četvrtinu hrvatskog teritorija na kojem je formirana tzv. Republika Srpska Krajina. Taj će prostor Hrvatska uspjeti povratiti tek tijekom 1995. i 1997. (istočna Slavonija).²

2 v. više kod: Bilandžić, 1999; Javorović, 1995; Jović, 2003.

2. Bosna i Hercegovina između demokratskih izbora (studenj 1990.) i međunarodnog priznanja (travanj 1992.)

Polarizacija političkih odnosa unutar Jugoslavije nije mogla zaobići niti BiH. Tim više što je u središnjoj jugoslavenskoj republici, od sveukupno 4.377.033 stanovnika (popis 1991.), pored 1.902.956 ili 43,5% Muslimana/Bošnjaka, 242.682 ili 5,5% Jugoslavena te 104.439 ili 2,4% ostalih, živjelo 760.852 ili 17,4% Hrvata i 1.366.104 ili 31,2% Srba (Gelo i dr. (ur.), 1995: 9). Dakle, u BiH su pripadnici dvaju najbrojnijih, u osnovi politički konfrontiranih jugoslavenskih naroda zajedno predstavljali 48,6% njenog stanovništva. Do otvorenih, još uvijek političkih konfrontacija u BiH doći će nakon demokratski izbora krajem 1990. kada vlast u njoj preuzmu nacionalno-afirmativne stranke tj. muslimanska/bošnjačka Stranka demokratske akcije (SDA) te bosansko-hercegovački HDZ i SDS (Herceg, Tomić, 1998). U vrijeme već odmakle nacionalne homogenizacije na razini cjelokupne Jugoslavije, bosansko-hercegovački SDS i HDZ postaju promicatelji onog vida unutrašnjeg uređenja zajedničke države koji je već formuliran u nacionalnim centrima srpskog i hrvatskog naroda.

Za razliku od susjedne Hrvatske, unutar koje je politička suprotstavljenost između vladajućeg HDZ-a i SDS-a gotovo odmah dovela do beskompromisnog zauzimanja oštrog protivničkih pozicija pa i do oružanih sukoba, u BiH je put do takvog razvoja događaja bio usporeniji. Prvenstveno stoga što su hrvatsko-srpski odnosi u toj zemlji uvelike bili determinirani političkim pozicijama Muslimana/Bošnjaka te odnosima s njima. Jer i za Hrvate i za Srbe bilo je izuzetno bitno imati Muslimane/Bošnjake u vlastitom konfederalističkom ili unitarističko-centralističkom bloku. Time bi u BiH jedna od opcija uređenja Jugoslavije stekla dominantne pozicije što bi značajno utjecalo na karakter samih unutarjugoslavenskih odnosa.

No, u danom vremenu sami Muslimani/Bošnjaci nisu bili voljni, izuzev u nedostatku druge mogućnosti, odlučno se prikloniti kojem od postojećih blokova. Iako su predstavljali gotovo apsolutnu većinu stanovništva unutar BiH, živjeli su u okružju, općenito gledano, brojnijih Hrvata i Srba. Pored toga, po Ustavu Socijalističke Republike (SR) BiH sva su tri bosansko-hercegovačka naroda, unatoč razlikama u brojčanoj veličini imala statuse konstitutivnih, suverenih i međusobno jednakopravnih naroda.³ U

3 v. uvodni dio Ustava SR BiH (1974.) te članke 1., 2. i 282. kao i amandmane na rečeni Ustav iz 1990. kod: *Ustavi*,

takvim se okolnostima niti muslimanska/bošnjačka brojčana nadmoćnost unutar BiH nije mogla adekvatno politički kapitalizirati. Svjesni kako bi ih priklanjanje pojedinoj od oštro suprotstavljenih opcija izložilo konfrontaciji s kojim od susjednih naroda, konfrontaciji koja bi po Muslimane/Bošnjake mogla biti izrazito štetna, oni su svoje političko djelovanje primarno usmjerili u pravcu jačanja vlastitih pozicija unutar BiH. Konkretno, inzistirajući na očuvanju i jačanju njene državne samobitnosti i teritorijalne cjelovitosti djelovali su u pravcu njenog uređenja kao unitarne tvorevine (Filandra, 1998; Kasapović, 2005; Valenta, 1991). Uspješnom realizacijom tih ciljeva, Muslimanima/Bošnjacima bi se otvorio daleko širi manevarski prostor. Jer unitarna BiH, naročito nakon postizanja iščekivane muslimanske/bošnjačke apsolutne brojčane nadmoći, faktično bi predstavljala nacionalnu državu tog naroda na cjelokupnoj bosansko-hercegovačkoj prostornosti. U takvoj državi, unutar koje bi u bitnome bila umanjena sposobnost bosansko-hercegovačkih Srba i Hrvata utjecanja na muslimanske/bošnjačke pozicije, stvorile bi se i odgovarajuće pretpostavke za odlučnije muslimansko/bošnjačko istupanje na jugoslavenskoj razini.

U skladu s navedenim zanimljivo je navesti sljedeću izjavu akademika Muhameda Filipovića (u predizbomom razdoblju jednog od čelnika SDA): „Mi smo imali elemente (Muslimani/Bošnjaci, S.M.) da izađemo iz cijele te drame balkanskog prostora izbjegavajući rat. Mi smo imali demografsku, kulturnu, intelektualnu i ekonomsku populiziju, *mi smo postali ne samo najbrojnija nego i dominirajuća grupacija u BiH* i vrlo značajan faktor u cijelom kontekstu regionalne politike, a to su sve elementi koji su u varijanti mimnog razvoja, bez obzira pod kakvim se okolnostima taj razvoj odvijao, bili za nas i radili za nas. *Ja sam izračunao da bismo mi do 2001. godine, dakle do danas, bili u BiH 62% ukupnog broja stanovništva*, bili bismo ekonomski jaki, pogotovo ako bi država donijela neke mjere restitucije imovine... (Dani, 1.3.2002).“

U konačnici, naročito svojim izričitim zahtjevom za očuvanjem i jačanjem državnosti BiH, Muslimani/Bošnjaci su morali doći do „konfederalističkih pozicija“. No, do njih su, barem po svojoj tadašnjoj političkoj percepciji mogli doći i bez konfrontiranja sa Srbima. Čak i posredstvom eventualne, kratkoročne i taktičke suradnje s njima.⁴

1974.; *Amandmani*, 1990.

4 o pokušaju stvaranja srpsko-muslimanskog/bošnjačkog političkog dogovora vidjeti: Filipović, 2000; Izetbegović, 2001

Iz prikazane se muslimanske/bošnjačke „otvorenosti“ za oba međusobno suprotstavljena bloka u BiH vidi kako se dugo vodilo svojevrsno političko nadmetanje između Srba i Hrvata za pridobivanja Muslimana/Bošnjaka što je usporavalo izbijanje oštrih međunarodnih konfrontacija. Međutim, tijekom događaja u ostatku Jugoslavije ubrzao je kristalizacije pozicija i u samoj BiH. Nakon što su početkom ljeta 1991. Hrvatska i Slovenija proglasile neovisnost, nakon otvorene velikosrpske agresije na te dvije republike te direktnog uključivanja međunarodne zajednice u jugoslavenska zbivanja, koje je bilo afirmativno za usmjeravanje BiH prema državnoj neovisnosti – Muslimani/Bošnjaci su dovedeni u poziciju da se jasno i trenutačno opredijele. Konkretno, žele li svoje djelovanje usmjeriti k državnoj neovisnosti BiH ili u pravcu uklapanju te zemlje u okvir „krnje Jugoslavije“/Velike Srbije. U takvom ozračju oni se opredjeljuju za prvu opciju. Rečeno je opredjeljenje omogućilo nastanak neformalne hrvatsko-muslimanske/bošnjačke koalicije koja će do početka travnja 1992., kad je uslijedilo međunarodno priznanje državne neovisnosti BiH, uspješno realizirati cilj zbog kojeg je nastala.

Mada je sve do kraja ljeta 1991. glavno političko pitanje u BiH bilo pitanje njenog državnopravnog statusa, prvenstveno u odnosu na (pre) oblikovanje državnog uređenja Jugoslavije, ono je zarana, još početkom iste godine, potaklo i kalkulacije vezane uz mogućnost (unutrašnje) podjele te zemlje. I kod Srba i kod Hrvata te se kalkulacije prvo pojavljuju kao alternativa mogućnosti da pri određivanju državnopravnog statusa BiH njihova opcija doživi poraz. Tako se kod Srba razvija spremnost za stjecanjem „samo“ onog dijela BiH koji doživljavaju kao ekskluzivno srpski i koji je po njihovim viđenjima zauzima 64% teritorija te republike (Vudvord, 1997: 210). Nakon propasti mogućnosti pridobivanja Muslimana/Bošnjaka za vlastitu opciju, odnosno nakon što u listopadu 1991. hrvatsko-muslimanska/bošnjačka koalicija usmjeri BiH u pravcu državne neovisnosti, ideja o izdvajanju gotovo dvije trećine bosansko-hercegovačkog prostora i njegovom pripajanju Srbiji postaje strateškim srpskim ciljem. Krajem 1991. ubrzano se osnivaju samoproglašene srpske autonomne oblasti u BiH, koje će u konačnici prerasti u Republiku Srpsku (RS) te državna tijela buduće srpske jedinice (Begić, 1997). Ujedno, uz intenzivne pripreme za oružani sukob, sa srpske se strane najavljuje i agresija na susjedne hrvatske i muslimanske/bošnjačke prostore, koje se jednostrano proglašava srpskima u slučaju priznanja BiH kao unitarne državne tvorevine.

Prve naznake hrvatskog kalkuliranja s eventualnom (unutrašnjom) podjelom BiH pojavljuju se u proljeće 1991. Inicijalno su vezane uz nastanak uvjerenja da se Srbe, prvenstveno zbog njihove vojne i demografske snage, neće moći dovesti u poziciju da žive u BiH kojoj bi državno-pravni status i unutrašnje uređenje odredila druga dva naroda te iz bojazni da posredstvom eventualnog srpsko-muslimanskog/bošnjačkog dogovora bosansko-hercegovački Hrvati ne „završe“ u „krnjoj Jugoslaviji“. Nakon nastanka hrvatsko-muslimanske/bošnjačke koalicije konačno se kristalizira hrvatska pozicija naspram i unutar BiH. Sa hrvatske se strane daje podrška samostalnosti BiH i nepovredivosti njenih državnih granica no ujedno se insistira na (kon) federativnom uređenju tj. na unutrašnjoj podjeli bosansko-hercegovačkog teritorija na etničkom principu i uspostavi, uvjetno rečeno triju nacionalnih jedinica. Pri tome se, po inicijalnim zahtjevima, za hrvatsku jedinicu traži gotovo trećina teritorija BiH.⁵ O navedenom političkom opredjeljenju bosansko-hercegovačkog HDZ-a naknadno će vrlo upečatljivo posvjedočiti prijedlog referendumskeg pitanja o državnoj neovisnosti BiH formuliran na sjednici središnjeg odbora te stranke u Livnu 9. veljače 1992.: „Jeste li za suverenu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu, državnu zajednicu konstitutivnih i suverenih naroda hrvatskog, muslimanskog i srpskog u njihovim nacionalnim područjima (kantonima)? (prema: Čekić, 1994: 312)“.

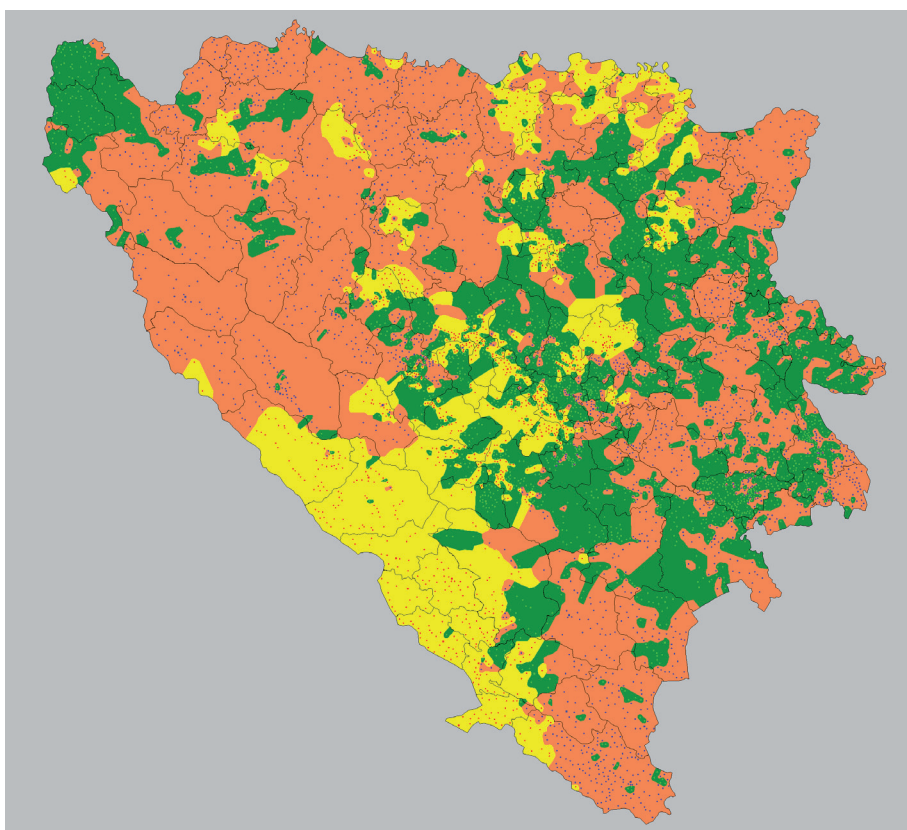
U skladu sa svojim temeljnim opredjeljenjem, koje je uz ostalo uključivalo i zalaganje za cjelovitost BiH, Muslimani/Bošnjaci su snažno i dugotrajno odbacivali svaku ideju njene podjele. U tom su smislu bili i protiv unutrašnje podjele na etničkom principu držeći da bi takvo što predstavljalo tek etapu na putu razbijanja BiH. Mjesto toga predlagali su decentralizaciju na temelju neetničkih pretpostavki. Ipak, iz suočenosti sa već postojećim „parcelizirajućim alternativama“ bosansko-hercegovačkih Srba i Hrvata te u prilikama koje im, barem u datom vremenu nisu omogućavale ostvarenje strateških ciljeva i kod Muslimana/Bošnjaka se do ljeta 1991. (*Bosanski pogledi*, 29.8.1991.; Filipović, 2000: 57; *NIN*, veljača 2003.; *Slobodna Bosna*, 18.3.2004.) razvija alternativna opcija po kojoj bi u slučaju (unutrašnje) podjele BiH muslimanska/bošnjačka jedinica trebala zauzimati oko 45-50% njenog teritorija.⁶

⁵ autorov proračun prema karti kod: Ivanović, 2000, prilozi

⁶ autorov proračun prema kartama kod: Valenta, 2000: 46-47; Krmpotić i sur., 1998: 296

Slika 1.: Etnički zemljovid Bosne i Hercegovine (1991.)⁷

⁷ Linije – vanjske granice BiH i granice bosansko-hercegovačkih općina; točke – naselja BiH; žuto – hrvatski etnički prostori; narančasto – srpski etnički prostori; zeleno – bošnjački etnički prostori. Zemljovid izradio dr.sc. Saša Mrduljaš prema podacima: Gelo i sur., 1995.

Pristup koji je međunarodna zajednica zauzela krajem 1991. godine prema rješenju međunacionalnih relacija na prostoru (bivše) Jugoslavije nije omogućavao nadilaženje dubokih suprotnosti između triju bosansko-hercegovačkih naroda u odnosu na državno-pravni status i unutrašnje uređenje BiH. Štoviše, u postojećim je okolnostima (indirektni) međunarodni poticaj procesu državnog osamostaljenja BiH dodatno pogoršavao međunacionalne odnose u toj zemlji. U prvom redu između Srba s jedne te Bošnjaka i Hrvata s druge strane. No, utjecao je i na pogoršavanje odnosa između ta dva, oko državne neovisnosti povezana naroda. Naime, intenziviranjem procesa koji je vodio prema osamostaljenju BiH intenziviralo se i hrvatsko djelovanje na njenom uređenju kao složene države. Ono se pak najsnažnije, time i za Bošnjake najiritantnije, manifestiralo posredstvom samoinicijativnog osnivanja *hrvatskih zajednica* tj. hrvatskih teritorijalno-samoupravnih jedinica.

U svakom slučaju, suočivši se sa krajnje zaoštrenim međunacionalnim odnosima u BiH, međunarodna se zajednica početkom veljače 1992. direktno uključuje u bosansko-hercegovačka zbivanja, s ciljem harmoniziranja međuetničkih relacija posredstvom adekvatnog razrješenja nacionalnih statusa i odnosa te otklanjanja mogućnost izbivanja oružanih sukoba u BiH. Ukratko, djelujući i dalje afirmativno na proces njenog osamostaljenja, uz inzistiranje na nepovredivosti bosansko-hercegovačkih državnih granica, međunarodna je zajednica usredotočila svoje napore na kreaciju takvog unutrašnjeg uređenja BiH koje bi istodobno osiguravalo i njenu državnu opstojnost i vitalne nacionalne interese svakog od triju bosansko-hercegovačkih naroda.

Angažman međunarodne zajednice u kontekstu BiH, koji se bio odvijao pod vodstvom portugalskog diplomata Joséa Cutileira relativno je brzo doveo do rezultata. Konkretno, u okviru svog djelovanja, međunarodna je zajednica kreirala nacrt političko-pravnog modela unutrašnjeg uređenja BiH, odnosno „Izjavu o principima za novo ustavno uređenje BiH“. Spomenuti dokument, kolokvijalno poznat kao Cutileirov plan, već su 18. ožujka 1992. neformalno prihvatili predstavnici svih triju bosansko-hercegovačkih naroda. Trostranim prihvaćanjem Cutileirovog plana⁸ izgledalo je da je stvorena osnova za stabilizaciju međunacionalnih odnosa u BiH te izbjegnuta mogućnost izbivanja rata u toj zemlji. Međutim, zbog nezadovoljstva pojedinim njegovim rješenjima te držeći da će nakon najavljenog, skorog priznanja neovisnosti BiH imati daleko

⁸ o fazama njegova nastanka v. više kod: Begić, 1997: 83-100; Ivanović, 2000: 211-221, 282-288; Markešić, 2004: 59-61; Tuđman, 2005: 134-163

širi manevarski prostor za realizaciju autentičnih nacionalnih ciljeva. Bošnjaci faktički odbijaju Cutileirov plan već krajem istog mjeseca (*Oslobođenje*, 26.3.1992.: 5; *Slobodna Dalmacija*, 26.3.1992.: 4). Bošnjačko odbijanje plana te međunarodno priznanje BiH bez da su u njoj prethodno regulirani nacionalni statusi i odnosi, Srbi su iskoristili kao povod za otpočinjanje otvorene agresije na bosansko-hercegovačke Hrvate i Bošnjake te na etničke prostore tih dvaju naroda. Time otpočinje četvorogodišnji, izuzetno razorni rat u BiH.

3. Cutileirov plan

Međunarodna je zajednica i nakon izbijanja rata nastavila djelovanje na iznalasku odgovarajućeg, za povratak mira afirmativnog modela unutrašnjeg uređenja BiH. No, ratni sukobi te događaji izazvani tim sukobima izuzetno su usložili međunarodno djelovanje. Naime, u novim okolnostima međunarodna je zajednica pri kreaciji ustrojstvenih modela za BiH morala uzimati u obzir vojno-političko-teritorijalne odnose snaga u BiH; humanitarnu situaciju u toj zemlji; zatim, uvjetno rečeno globalno javno mnijenje; nacionalne interese vodećih svjetskih država involviranih u rješavanje bosansko-hercegovačke problematike, itd. Uvelike zbog navedenih razloga, međunarodni planovi za BiH koji su nastajali tijekom rata nerijetko su se izrazito razlikovali po svojim ustrojstveno-kartografskim rješenjima.⁹

Napokon, prilikom kreacije aktualnog washingtonsko-daytonskog modela unutrašnjeg ustrojstva BiH, međunarodna je zajednica, kao što je navedeno, također u bitnome morala uvažiti realitete na čiju su pojavu utjecale ratne prilike. Sukladno okolnostima u kojima je spomenuti model oblikovan, razumljivo je da njegova rješenja uvelike nisu funkcionalna te ih se u postratnom vremenu pokušava modificirati. No, i taj, modifikacijski vid djelovanja, snažno je determiniran iskustvima i pozicijama koja su unutar BiH i kod relevantnih čimbenika međunarodne zajednice stvorena tijekom ratnih zbivanja.

S obzirom na rečeno, može se zaključiti da pristup međunarodne zajednice rješenju bosansko-hercegovačke problematike, od „trenutka“ kad se njom počela direktno baviti početkom veljače 1992. pa do danas, jedino tijekom prva dva mjeseca međunarodnog djelovanja nije bio de-

⁹ Vance-Owenov plan, Owen-Stoltenbergov plan, Akcijski plan EU, Washingtonski sporazumi (uspostava hrvatsko-bošnjačke Federacije BiH), Plan kontaktne skupine, Daytonski sporazumi (uspostava "daytonske" BiH koja se sastoji od Republike Srpske i Federacije BiH).

terminiran ratom i posljedicama ratnih djelovanja. U tom smislu valja istaknuti poseban značaj Cutileirovog plana u odnosu na sve ratne planove i postratne prijedloge unutrašnjeg uređenja BiH. Jedino je taj plan međunarodne zajednice, čije je prihvaćanje predstavljalo svojevrsni preduvjet međunarodnom priznanju BiH (*Slobodna Dalmacija*, 19.3.1992.: 4; 30.3.1992.: 11; 7.4.1992.: 13) nastao u relativno mirnom ozračju, u vremenu u kojem je još uvijek bila u poziciji da pri kreaciji modela unutrašnjeg uređenja BiH prvenstveno polazi od potrebe podjednakog uvažavanja i zakinjanja interesa sva tri bosansko-hercegovačka

naroda. U svezi s istaknutim značajem Cutileirovog plana u nastavku ćemo rada, nakon njegove cjelovite prezentacije, pokušati utvrditi kakav je uopće oblik unutrašnjeg uređenja predviđao za BiH.

3.1. Cjeloviti sadržaj Cutleirovog plana

IZJAVA O PRINCIPIMA ZA NOVO USTAVNO UREĐENJE BOSNE I HERCEGOVINE¹⁰

A) NEZAVISNOST

1. *Bosna i Hercegovina biti će država sastavljena od tri konstitutivne jedinice zasnovane na nacionalnom principu i uz uvažavanje ekonomskih, zemljopisnih i drugih kriterija.*

2. *Bosna i Hercegovina ostaje u postojećim granicama, a Vlada BiH kao ni vlade konstitutivnih jedinica neće ohrabrivati bilo kakav zahtjev za priključenjem dijela njene teritorije nekoj od susjednih država.*

3. *Suverenitet počiva na građanima muslimanske, srpske i hrvatske nacionalnosti, kao i drugih nacija i nacionalnosti koje to svoje pravo ostvaruju kroz građansku participaciju u konstitutivnim jedinicama i centralnim organima republike.*

B) GENERALNI PRINCIPI

1. *Bosna i Hercegovina i njene konstitutivne jedinice počivati će na sljedećim ustavnim principima kako su oni shvaćeni i primijenjeni u demokratskim državama zapadne Europe i kako su postavljeni u nacrtu Konvencije o kojoj se raspravlja na Konferenciji:*

a) *poštivanje ljudskih prava u najvišim standardima, kako je to predviđeno u nacrtu Konvencije, poštivanje privatnog vlasništva, tržišne ekonomije i slobode ulaganja kapitala;*

b) *opće i jednako pravo glasa, slobodni izbori i tajno glasovanje;*

c) *sloboda političkog i sindikalnog djelovanja;*

d) *sekularni sistem sa punim vjerskim slobodama, uz odvojenost crkve od države, razgraničenjem resora u Vladi, vladavina zakona, uz demokratski i efikasan sistem kontrole i zaštite ustavnosti i zakonitosti;*

e) *međunarodna kontrola i jurisdikcija za zaštitu ljudskih prava i sloboda.*

¹⁰ Cutileirov plan, odnosno njegovu zadnju, trostrano prihvaćenu i politički-pravno najrelevantniju verziju, uz prilagodbu hrvatskom jeziku, prenosimo prema: *Oslobođenje*, 19.3.1992.: 1

C) PARLAMENT I VLADA BOSNE I HERCEGOVINE

1. *Parlament Bosne i Hercegovine sastoji se od Vijeća građana, koje će biti direktno birano i Vijeća konstitutivnih jedinica, u kome će svaka konstitutivna jedinica imati jednak broj predstavnika.*

2. *Parlament koji će djelovati preko Vijeća građana, Vijeća konstitutivnih jedinica i Vlade imati će kompetencije da, u svojstvu zakonodavca, razmatra i usklađuje prijedloge konstitutivnih jedinica u sljedećim oblastima: centralna banka i monetarna politika, vanjski poslovi, obrana, ekonomska politika, ekonomski odnosi uključujući sva pitanja koja se tiču više od jedne konstitutivne jedinice, transport, energetika, plinovodi i vodoprivreda kao i druga pitanja. Odluke koje se tiču zastave, grba, visokog obrazovanja, religije kao i one koje se odnose na obranu, makroekonomsku politiku, opća pitanja ekonomske politike, zatim odluke koje se tiču odnosa BiH i susjednih država biće u nadležnosti Vijeća konstitutivnih jedinica, a donositi će se većinom od četiri petine ukupnog broja predstavnika.*

BILJEŠKA: pitanja koja se tiču budućnosti oružanih snaga BiH biti će definirana u nastavku pregovora. Ovo se ne odnosi na sadašnje vojne formacije, jer će se to pitanje rješavati odvojeno.

3. *Sastav javne uprave i pravosuđa BiH treba proporcionalno izražavati nacionalni sastav stanovništva BiH.*

4. *S ciljem razrješavanja ustavnih pitanja, vezanih za nadležnost BiH i konstitutivnih jedinica, biti će ustanovljen poseban sud, koji će u periodu ne kraćem od pet godina uključivati osobe izvan BiH i izvan njoj susjednih država. Ovaj sud imati će po jednog člana iz svake konstitutivne jedinice i isti broj vanjskih članova, uvećan za jedan. On će donositi odluke običnom većinom.*

D) KONSTITUTIVNE JEDINICE

1. *U Bosni i Hercegovini ustanoviti će se konstitutivne jedinice definirane u E odjeljku.*

2. *Parlament i Vlada konstitutivnih jedinica imati će nadležnosti usklađene sa zakonodavstvom Bosne i Hercegovine u oblastima koje su već navedene i u skladu sa navedenom procedurom, te shodno tome zakonsku i administrativnu nadležnost oko pitanja koja se tiču konstitutivne jedinice, po imenice u upravi i organima konstitutivne jedinice, eksproprijaciju imovine za javne potrebe, katastar, vatrogasne službe, gospodarske komore, nadzor kooperacijskih trgovačkih organizacija, štednih i kreditnih banaka, nadzor dobrotvornih ustanova, socijalnog i zdravstvenog osiguranja, očuvanje kulturno-povijesnog nasljeđa, zatim biblioteke, instituti i muzeji, korištenje zemlje, briga o čovjekovoj okolini, stambena pitanja, tržišta, putovi, servisi za hitne usluge, rudarstvo, lov i ribolov, nacionalni parkovi, vodoprivreda, plinovodni transport unutar konstitutivne jedinice, turizam, poljoprivreda i šumarstvo, socijalna pomoć, obrazovanje, školstvo, policija, trgovina i drugi aspekti ekonomske politike, sigurnost javnih skupova, javno zdravstvo, sport i rekreacija i druga pitanja. Svaka konstitutivna jedinica će organizirati svoje vlastite institucije. Konstitutivna jedinica može ostvarivati veze sa drugim republikama i organizacijama u tim republikama, pod uvjetom da su te veze i odnosi u skladu sa nezavisnošću i integritetom BiH.*

3. *Sve institucije (organi, uprave, pravosuđe itd.) unutar jedne konstitutivne jedinice trebaju proporcionalno izražavati nacionalni sastav konstitutivne jedinice.*

4. *Pripadnici nacionalnosti koja će biti u manjini u nekoj konstitutivnoj jedinici uživati će prava slična onim iz članka 2 (3) nacarta Konvencije.*

E) DEFINICIJA KONSTITUTIVNIH JEDINICA

1. *Biti će formirana radna grupa, s ciljem da definira teritorije konstitutivnih jedinica, zasnovanih na nacionalnom principu i uzimajući u obzir ekonomske, geografske i druge kriterije. Karta*

zasnovana na apsolutnoj ili relativnoj nacionalnoj većini u svakoj općini biti će osnova za rad radne grupe i biti će predmet modifikacija koje se mogu verificirati gore pomenutim kriterijima. Kopija karte je priključena Izjavi o principima.

F) PRELAZNE ODREDBE

1. U cilju definiranja konstitutivnih jedinica u skladu sa budućim uređenjem prema odjeljku E ove Izjave o principima biti će donesen ustavni zakon, u koji će biti ugrađeni navedeni principi i prezentirani Skupštini što je moguće prije, o čemu će se građani izjasniti na referendumu pod međunarodnom kontrolom.

OVAJ JE TEKST OSNOVA BUDUĆIH PREGOVORA

Sarajevo, 18. ožujak 1992.

Dogovoreno s čelnicima SDA, SDS i HDZ u petoj rundi razgovora o budućem ustavnom uređenju za Bosnu i Hercegovinu u okviru mirovne Konferencije EZ-a.

3.2. Oblik državnog uređenja Bosne i Hercegovine po Cutileirovom planu

U Cutileirovom planu nigdje nije bilo izričito navedeno koji oblik državnog uređenja predviđa za BiH. Do saznanja o tome moglo se doći tek posredno, analizom njegovog sadržaja. U tom je smislu treća točka prvog odjeljka („NEZAVISNOST“), u kojoj se govorilo o nositeljima suverenosti (najviše vlasti) unutar BiH trebala biti mjerodavni, posredni pokazatelj predviđanog oblika bosansko-hercegovačkog unutrašnjeg uređenja.¹¹ Da ponovimo, u njoj je stajalo sljedeće: „Suverenitet počiva na građanima muslimanske, srpske i hrvatske nacionalnosti, kao i drugih nacija i nacionalnosti koje to svoje pravo ostvaruju kroz građansku participaciju u konstitutivnim jedinicama i centralnim organima republike.“

Nažalost, svojom nedorečenom, dvosmislenom kombinatorikom građanskog i nacionalnog određenja nositelja suverenosti spomenuta točka, izdvojeno promatrana, nije dopuštala donošenje jasnijih zaključaka o obliku unutrašnjeg uređenja BiH. Očigledno da je njena nedorečenost proizlazila iz potrebe usklađivanja, nerijetko krajnje suprotstavljenih političkih realiteta. Primjerice, činjenice da je BiH po svom Ustavu imala biti državom triju suverenih i jednakopravnih naroda tj. Hrvata, Srba i Muslimana/Bošnjaka, ali i da je praktično funkcionirala kao unitarna tvorevina; potrebe usklađivanja hrvatskih i srpskih zahtjeva za uređenjem BiH kao (kon)federativne tvorevine te bošnjačkih za njenom ustavnom transformacijom u unitarnu državu; opredjeljenja međunarodne za-

jednice da očuva državni integritet BiH i da je istodobno učini državom prihvatljivom svim njenim narodima, itd.

U svakom slučaju, do preciznijeg uvida u predviđani oblik unutrašnjeg uređenja BiH, takvog koji bi u konačnici pojasnio i značenje treće točke prvog odjeljka vodili su drugi, relevantni dijelovi Cutileirova plana. Iz analize njihova sadržaja lako se dalo zaključiti da po njemu BiH nije zamišljena kao unitarna, centralizirana ili decentralizirana država. S druge strane, istom se lakoćom nije moglo ustvrditi je li isti plan predviđao BiH kao konfederativnu tvorevinu ili kao federativnu državu. Zapravo u planu su pojedine točke išle u prilog jednom, a pojedine drugom određenju BiH.

Elementi Cutileirovog plana iz kojih je proizlazilo da bi BiH imala biti svojevrsnom konfederacijom snažno su se očitovali u prvoj točki prvog odjeljka u kojoj je stajalo: „Bosna i Hercegovina biti će država sastavljena od tri konstitutivne jedinice zasnovane na nacionalnom principu i uz uvažavanje ekonomskih, zemljopisnih i drugih kriterija.“ Dakle, navedena je točka govorila o BiH kao „sastavljenoj“ državi, odnosno o državi, podesnije bi bilo reći političko-teritorijalnom entitetu, koju formiraju tri konstitutivne jedinice. Takve koje nisu trebale biti „stvorene“ od strane središnje vlasti (slučaj federativne države) već koje su udružene trebale stvarati entitet koji se naziva državom BiH (slučaj konfederativne „države“).

O tome da je BiH po Cutileirovom planu imala biti svojevrsnom konfederativnom tvorevinom govorila je, pored navedene, i druga točka trećeg odjeljka („VLADA I PARLAMENT BIH“). U njoj je, pored ostalog, stajalo da će središnje institucije vlasti unutar BiH „imati kompetencije da, u svojstvu

11 o pojmu suverenosti v. kod: Jovanović, 1990; Perić, 1992; Stres, 2001; Trnka, 2000

zakonodavca, razmatra(ju) i usklađuje(ju) prijedloge konstitutivnih jedinica...“ Drugim riječima, iz ove je točke proizlazilo da bi tek ono što predlože konstitutivne jedinice moglo postati predmetom zakonodavnog razmatranja i usklađivanja središnjih tijela BiH. Pri tome je u istoj točki dana naznaka da bi se vitalna pitanja imala rješavati kvalificiranom većinom (4/5 zastupnika) i to u Vijeću naroda BiH. U osnovi, da bi se rješavala konsenzusom postignutim između predstavnika triju konstitutivnih jedinica. Iz priloženog, jezgrovitog uvida može se zaključiti da je po Cutileirovom planu bosansko-hercegovačka središnja vlast imala biti izvedena iz vlasti konstitutivnih jedinica koju bi one svojevrijem „prenijele“ na BiH.

S druge pak strane, odgovor na pitanje o nositeljima suverenosti unutar konstitutivnih jedinica indirektno je pružala četvrta točka četvrtog odjeljka („KONSTITUTIVNE JEDINICE“) u kojoj je stajalo: „Pripadnici nacionalnosti koja će biti u manjini u nekoj konstitutivnoj jedinici uživati će prava slična onim iz članka 2 (3) nacrtu Konvencije.“ Iz navedene je točke proizlazilo da bi unutar konstitutivnih jedinica, formiranih na temelju političke odluke po kojoj unutar svake od njih pojedini bosansko-hercegovački narod ima biti brojčanom većinom – pripadnici brojčano manjinskih etničkih skupina trebali imati zaštićena manjinska prava. Naime, članak 2 (3) već spomenutog nacrtu Konvencije govorio je o načinu zaštite takvih zajednica u republikama (bivše) Jugoslavije.¹² Sukladno rečenom, iz citirane točke Cutileirovog plana slijedi da su brojčano manjinske etničke skupine unutar konstitutivnih jedinica *de facto* trebale imati status nacionalnih manjina, odnosno da su same jedinice zamišljane kao unitarne tvorevine zasnovane na suverenosti svojih građana.

Sve u svemu, BiH se moglo zvati državom, uvelike je mogla funkcionirati i djelovati kao takva, no esencijalno je imala biti savezom triju država. Sukladno tome, određeni vid suverenosti državnog saveza BiH nije niti mogao biti (direktno) izveden iz građanske suverenosti. Zapravo, nije na bosansko-hercegovačkoj razini ne bi niti bilo u okolnostima unutar kojih suverenost BiH proizlazi iz one koju su na nju prenijele konstitutivne jedinice.

No, formalno gledano, po Cutileirovom planu, niti nacionalna suverenost nije mogla određivati karakter političko-pravnog identiteta BiH i konstitutivnih jedinica. Jer dok je bosansko-hercegovačka suverenost imala proizlaziti iz suverenosti konstitutivnih jedinica njihova se

suverenost, kao što je navedeno, imala temeljiti na suverenosti građana tih jedinica. Unutar njihovih okvira nikakva etnička grupa, pa niti najbrojnija, nije imala biti formalno određenim nositeljem suverenosti. Ipak, time što je unutar svake jedinice pojedina etnička skupina imala biti brojčanom većinom, time što je unitarno uređenje konstitutivnih jedinica trebalo omogućiti većinskim skupinama apsolutnu vlast unutar njih – one su faktično imale biti nacionalnim tvorevinama „svojih“ najbrojnijih nacionalnih zajednica. Uzme li se to u obzir, zatim činjenica da se državnost BiH imala zasnivati na državnosti konstitutivnih jedinica koje bi konsenzualno oblikovale bosansko-hercegovački političko-pravni identitet – može se reći da je BiH, mada ne formalno, faktično ipak imala biti tvorevinom zasnovanom na nacionalnoj suverenosti triju nacija.

Unatoč tome što je po Cutileirovom planu BiH u esencijalnom smislu trebala biti konfederacijom, njene su značajke uvelike imale odstupati od značajki kakve bi po definiciji konfederacija trebala imati. Ukratko, po ustaljenoj percepciji konfederacija bi bila savez suverenih država na koji je prenesen uzak broj ovlasti te kojim na temelju suglasnosti njenih članica rukovodi određeno, zajednički formirano tijelo. Upravo po navedenom, stalnom „središnjem“ tijelu konfederacije se razlikuju od običnih saveza kakvi su nastajali ili koji nastaju među državama (Perić, 1992: 125). Nasuprot tome, po Cutileirovom planu BiH je ne samo izričito nazivana državom i republikom već je po svojim središnjim organima (vlada, dvodomni parlament) te po širokom opsegu pitanja koja bi posredstvom njih konstitutivne jedinice zajednički rješavale („centralna banka i monetarna politika, vanjski poslovi, obrana, ekonomska politika i odnosi, transport, energetika, plinovodi i vodoprivreda, zastava, grb, visoko obrazovanje, religijska pitanja, odnosi BiH i susjednih država biće,...“) – uvelike približavala karakteristikama federativne države.

Napokon, uzimajući u obzir da je po svojim bitnim karakteristikama trebala biti savezom država te da je u funkcionalnom smislu imala djelovati gotovo kao savezna država moglo bi se konstatirati da je po Cutileirovom planu BiH zamišljena kao izrazito integrirana konfederacija. Svakako, rečeni je plan predstavljao tek osnovu za kreaciju konkretnog, daleko opsežnijeg modela unutrašnjeg uređenja BiH. Taj, finalizirani model, zasigurno bi se po regulaciji pojedinih pitanja značajno razlikovao od te osnove. Štoviše, do bitnih udaljavanja od inicijalnih rješenja Cutileirovog plana došlo je već krajem

12 v. sadržaj nacrtu Konvencije kod: Degan, 2002: 319-329

ožujka 1992. Tada je primjerice odlučeno da se pri definiciji teritorija svake od triju konstitutivnih jedinica, ne daje, kako je prvotno zamišljeno prevladavajući značaj samo relativnim ili apsolutnim većinama pojedinih naroda po općinama BiH (1991.) već da se podjednaka važnost da, kako je izjavljivao predsjednik HDZ-a BiH dr. Milenko Brkić, „gospodarskim, demografskim, prirodnim, kulturnim, sakralnim, prometnim i ostalim načelima“ (*Slobodna Dalmacija*, 2.4.1992.: 13; 23.8.1992.: 8-9). U skladu s prikazanim, moglo se očekivati daljnje, bitne promjene na Cutileirovom planu. Zbog protivljenja brojčano manjinskih naroda te promjene vjerojatno ne bi dovele u pitanje određenje BiH kao konfederacije triju konstitutivnih jedinica. No, sukladno čvrstom međunarodnom opredjeljenju za opstojnost i funkcionalnost BiH više je nego izvjesno da bi bile afirmativne za daljnje jačanje federativnih značajki njenog ustrojstva.

4. Zaključno razmatranje

Nesumnjivo je kako su političke prilike koje su tijekom veljače i ožujka 1992. vladale u BiH i njenom neposrednom susjedstvu imale utjecaja na međunarodni pristup rješenju bosansko-hercegovačke problematike i unutrašnjem uređenju BiH. S time u vezi, na nastanak i karakter Cutileirovog plana svakako treba gledati i u kontekstu činjenice da su tadašnji međunarodni odnosi u BiH bili izrazito naelektrizirani; da je srpska vojno-tehnička nadmoć, uzrokovana srbizacijom JNA, u okolnostima nepostojanja ravnoteže snaga, lako mogla dovesti do otpočinjanja velikosrpske agresije i u toj zemlji; da je u Hrvatskoj intenzivna velikosrpska oružana agresija zaustavljena početkom 1992. (Sarajevsko primirje); da je za rezultat imala okupaciju četvrtine njenog teritorija, itd.

Međutim, uzimajući u obzir sve dimenzije političkih pritisaka s kojima se praktički svi pokušaji iznalaska rješenja za BiH suočavaju nakon izbijanja, trajanja i okončanja rata u njoj – može se reći da se upravo početkom 1992. međunarodno djelovanje na apsolviranju bosansko-hercegovačke problematike odvijalo u najpovoljnijem ozračju. Primjerice, to što je međunarodna zajednica posredstvom kreacije i ponude Cutileirovog plana dala podršku formiranju BiH kao izrazito integrirane konfederativne tvorevine nije izazivalo niti značajnije odobravanje niti značajnije negodovanje na međunarodnoj sceni. Nasuprot tome, svi kasniji međunarodni planovi i pristupi bili su ekstremno opterećeni

kritičkim, najčešće političko-interesnim ili idejno-trendovskim determiniranim stavovima (pojedinih segmenata) međunarodne zajednice i uvjetno rečeno međunarodne javnosti. Činjenica da takvog čeg prilikom nastanka Cutileirovog plana u osnovi nije bilo uvelike je omogućila da taj plan, za razliku od drugih u daleko većoj mjeri bude zasnovan na ustavnom određenju BiH kao države triju konstitutivnih, suverenih i jednakopravnih naroda te na balansiranom, etički utemeljenom pristupu. Onom koji je pri kreaciji rješenja za bosansko-hercegovačku problematiku polazio od podjednagog uvažavanja i zakidanja pozicija svih triju bosansko-hercegovačkih naroda. Ujedno, uzimajući u obzir tadašnje okolnosti te načela kojima se rukovala prilikom kreacije Cutileirovog plana može se reći da je međunarodna zajednica tijekom svog djelovanja u relativno normalnom, predratnom ozračju, držala da bi uređenje BiH kao izrazito integrirane konfederativne tvorevine najadekvatnije utjecalo na harmonizaciju međunarodnih odnosa u BiH, a time i na očuvanje multietničkog karaktera bosansko-hercegovačkog društva.

Literatura

- Amandmani LIX – LXXX na Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine* (1990.), Sarajevo: Novinsko-izdavačka organizacija Službeni list Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine,
- Begić, K.I. (1997.): *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma 1991.-1996.*, Sarajevo: Bosanska knjiga
- Bilandžić, D. (1999.): *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb: Golden marketing
- Čekić, S. (1994.): *Agresija na Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima 1991-1993.*, Sarajevo: Ljiljan
- Degan, V. Đ. (2002.): *Hrvatska država u međunarodnoj zajednici*, Zagreb: Globus.
- Filandra, Š. (1998.): *Bošnjačka politika u XX. Stoljeću*, Sarajevo: Sejtarija
- Filipović, M. (2000.): *Bio sam Alijin diplomata*, knjiga 1., Bihać: Delta
- Gelo, J., Grizelj, M., Akrap, A. (priredili) (1995.): *Stanovništvo Bosne i Hercegovine – narodnosni sastav po naseljima*, Zagreb: Republika Hrvatska – Državni zavod za statistiku
- Herceg, N., Tomić, Z. (1998.): *Izbori u Bosni i Hercegovini*, Mostar: Sveučilište u Mostaru, Centar za studije novinarstva
- Ivanović, V. (2000.): *Raspad Jugoslavije i stvaranje BiH 1990. – 1995.* (doktorska disertacija), Zagreb: Fakultet političkih znanosti
- Izetbegović, A. (2001.): *Sjećanja*, Sarajevo: TDK Šahinpašić
- Javorović, B. (1995.): *Velikosrpska najezda i obrana Hrvatske*, Zagreb: DEFIMI
- Jovanović, S. (1990.): *Država*, knjiga 1., Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod
- Jović, D. (2003.): *Jugoslavija – država koja je odumrla*, Zagreb: Prometej
- Kasapović, M. (2005.): *Bosna i Hercegovina: podijeljeno društvo i nestabilna država*, Zagreb: Politička kultura
- Krmpotić, M., Tomljanović, I., Makovička, E. (istražili i pripremili) (1998.): *Kronologija rata – Hrvatska i Bosna i Hercegovina 1989.-1998.*, Zagreb: Hrvatski informativni centar
- Markešić, I. (2004.): *Kako smo sačuvali Bosnu i Hercegovinu*, Zagreb, Sarajevo: Hrvatsko narodno vijeće
- Perić, B. (1992.): *Država i pravni sustav*, Zagreb: Narodne novine
- Stres, A. (2001.): *Sloboda i pravednost*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost
- Trnka, K. (2000.): *Konstitutivnost naroda*, Sarajevo: Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca
- Tuđman, M. (priredio) (2005.): *Istina o Bosni i Hercegovini (dokumenti)*, Zagreb: Slovo M
- Ustavi i ustavni zakoni* (1974.): Zagreb: Informator
- Valenta, A. (1991.): *Podjela Bosne i borba za cjelovitost*, Vitez: HKD „Napredak“
- Vudvord, S. (1997.): *Balkanska tragedija*, Beograd: Filip Višnjić

Dnevne novine i tjednici:

- Bosanski pogledi* (Sarajevo)
NIN (Beograd)
Oslobođenje (Sarajevo)
Slobodna Bosna (Sarajevo)
Slobodna Dalmacija (Split)

International Community Polity Proposal for Bosnia and Herzegovina according to Cutileiro's Plan (March 18, 1992)^{13*}

SAŠA MRDULJAŠ

Institute of Social Sciences Ivo Pilar - Centre Split

During the final phase of the breakup of Yugoslavia, in circumstances which have led to independence of its republics and were largely characterised by Serbian hegemonic aggression towards Croatia, a final crystallisation of political goals of the three Bosnian-Herzegovinian ethnicities. By the end of 1991, Serbs agree to the creation of a Serbian political entity on two thirds of Bosnian-Herzegovinian territory with a possibility of merging with Serbia. On the contrary, the two other ethnicities opted for an independent BaH. However, while the Croats saw the future state as a complex (con)federal republic of three national-territorial entities, with the Croatian entity comprising one third of state territory, Bosnian Muslims/Bosniaks sought a unitary state, which would, considering the conditions of the soon-to-be-reached Bosnian Muslim/Bosniak absolute demographic dominance, function as a de facto Bosnian Muslim/Bosniak national state. In order to coordinate the political goals of the three Bosnian-Herzegovinian ethnicities and to harmonise their mutual relations, the international community started its direct involvement in BaH beginning of 1992, part of which was the drafting of the international/Cutileiro's plan for Bosnian-Herzegovinian polity. This is the only plan of the international community which was not created in an atmosphere determined by the state of war (April 1992 – November 1995) and the traumatic experiences which impact the post-war political reality of Bosnia and Herzegovina. Due to this fact, the international community and Cutileiro's plan could take into account the Constitution of the Socialist Republic of BaH which defined the state as a polity governed by three constituent, sovereign and equal ethnicities (Croats, Serbs and Bosnian Muslims/Bosniaks) to a much greater extent. In doing so, the international community could pay equal respect to the needs and wishes of all three ethnicities. The analysis of this plan shows that the international community, wishing to harmonise and stabilise interethnic relations in BaH envisaged a highly integrated confederal state.

Key words: Bosnia and Herzegovina, Croats, Serbs, Bosnian Muslims/Bosniaks, international community, Cutileiro's Plan, confederation

¹³ This paper was written as part of the research project "Croatian Identity and Mediterranean multiculturalism in the Age of Globalisation" - code: 194-1941560-1546